

ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

E-ISSN: 2458-7559

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova.1082>

KAPLAN, Aytül (2017). Prehistorik Zamanlarda Çukurova'da Üretim Başlaması ve İlk Yerleşimler. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 16-24.

CİLT 3, SAYI 2, KIŞ 2017, s. 16-24

PREHİSTORİK ZAMANLARDA ÇUKUROVA'DA ÜRETİMİN BAŞLAMASI VE İLK YERLEŞİMLER

Aytül KAPLAN¹

Özet

Çalışmamızda Çukurova Bölgesi'nde son yıllarda yapılan araştırmalar ve kazılar sonucunda, prehistorik kalıntılara rastlanan yerleşimler toplu olarak incelenmiştir. Burada amacımız, araştırmacılara kolaylık sağlamaktır. Bu doğrultuda kazı ve yüzey araştırması yapılan yerleşimler, önce tanıtılıp, daha sonra tablo ve grafiklerle ortaya konulacaktır. Çukurova bölgesel olarak, Düzlük ve dağlık olmak üzere iki bölümde incelenmektedir. Düzlük bölümün batısında, bölgeye en yakın, dağlık bölüm içinde yer alan mağralarda Paleolitik ve Mezolitik buluntulara rastlamak daha muhtemeldir. Taşucu'ndaki Sırtlanini Mağrası'nın, Çukurova'nın Paleolitik yerleşmesi olduğu tespit edilmiştir. Son zamanlardaki araştırmalar genelde höyükler üzerinde yoğunlaşmıştır. Çukurova'nın yer şekilleri açısından genelde düzlük ve verimli bir ova olmasından dolayı, Prehistorik yerleşimlerin, üretimin başladığı Neolitik Çağ'dan itibaren görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu zamanda genellikle üretimi köy yerleşimi, Ceyhan Nehri'nin çevresinde yoğunlaşmaktadır. Bölgenin batısında bulunan Berdan Nehri de, üretimi yerleşimler açısından zengin bir bölgedir. Bölgenin diğer önemli akarsuları Göksu ve Seyhan Nehri'nin akış uzantısı, çoğunlukla dağlık olduğundan, üretimi köy yerleşimi açısından, daha az avantajlı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Yukarı Seyhan ve Yukarı Göksu Havzası'nda, ciddi araştırmalar yapılırsa, üretim öncesi yerleşimlerin bulunabileceği alanların, keşiflerinin yapılma ihtimali yüksektir.

Anahtar kelimeler: Çukurova, Prehistoria, höyükler, yerleşimler

STARTING OF PRODUCTION IN CHUKUROVA IN PREHISTORIC TIMES AND FIRST SETTLEMENTS

Abstract

In our work; in Cukurova region, we have examined the settlements found in the remains of the prehistoric period. Until now, no other study has been found on the prehistoric settlements in this area as a whole. Our aim is to facilitate researchers. Accordingly, the excavations and survey sites will be introduced first, then the table will be presented. Cukurova is studied in two parts as geography part, plain part and mountain part. It is possible to find Paleolithic and mesolithic finds in the valleys located

¹ Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, aytul_kaplan01@hotmail.com

Article Info/ Makale Bilgisi

Received/Geliş: 18.10.2017

Accepted/Kabul: 13.11.2017

in the mountain section to the west of the plain. It has been determined that the Sirtlanini Magri in Tasucu is a Paleolithic settlement. Since the Neolithic age, where Cukurova was firstly produced due to its flatness and fertile plains, there have been many settlements here. The production village settlements is mostly concentrated around the Ceyhan River. The edges of the Berdan River in the western part of the region are also a rich part of the production settlements. The fact that the other important rivers, the Göksu and Seyhan River, are located in the mountainous area is less advantageous for the production village settlements. However, if serious research is done on these area, pre-production settlements can be found.

Keywords: Çukurova, Prehistoria, hill, settlements

GİRİŞ

Anadolu'nun tarihi coğrafyasında, jeopolitik olarak en özellikli bölgelerden biri de Çukurova'dır. Tarih boyunca bir çok medeniyete sahne olduğu gibi, bir çok topluluğa da ev sahipliği yapmıştır. Ova özelliği açısından, üretimin başladığı Neolitik Çağ'dan itibaren yerleşildiği ve zamanla kalabalıklaştığı tespit edilen (Kınal, 1987: 3; Ünal-Girginer, 2007: 109; Özdemir, 2008: 6) Çukurova'da, toplumlar, bölgede yaşadıkları dönemde ve daha sonraki kültürel gelişimde önemli roller üstlenmiştir.

Türkiye'nin en geniş delta ovası olan Çukurova, coğrafi olarak, düzlük ve dağlık olmak üzere iki bölümdür. Bölgenin doğusundaki düzlük bölüm de iki kısımda incelenir. Yukarıova (veya Yüksekova) denen ve denizden 80 m kadar yüksekte bulunan kısım, kalker platoların aşınmasıyla ortaya çıkmıştır. Buradaki ovalar: Kozan, Kadirli, Osmaniye ve Ceyhan gibi şehirlerin etrafında yayılmaktadır. Tarsus Irmağı ile Seyhan Nehri arasındaki bölüme Berdan Ovası, Seyhan ile Ceyhan Nehirleri arasında Yüreğir Ovası, Ceyhan Nehri ile Misis Dağları arasındaki bölüme Misis Ovası denilmektedir. Adana ovalarının arasındaki sınır, Toros Dağları, Amanoslar ve bölgenin ortasındaki Misis Dağları (Cebel-i Nur) sayesinde daha kolay tespit edilebilmektedir (Ünal-Girginer, 2007: 49; Özdemir, 2008: 7).

Aşağıova'nın denizden yüksekliği ise 25 m.dir. Aşağıova ile Yukarıova arasındaki sınır, Cebel-i Nur (Pagrion) Dağları'dır. Bölgenin önemli akarsuları olan Seyhan (Saros) ve Ceyhan (Pyramos) Nehirleri ve bağlı kolları, Toros Dağları'ndan yüz binlerce yıldır taşımış oldukları alüvyonlarla Çukurova'nın verimli bir ova olmasını sağlamıştır (Ener, 1999: 19-20; Girginer, 2003: 232; Girginer, 2004: 63). Seyhan(Saros) ve Ceyhan (Pyramos) Çukurova'yı doldururken, Yukarıova (Ceyhan, Kozan) da bu nehirlerden ayrılan sayısız çay ve derelerin eseri olarak karşımıza çıkar (Girginer, 2003: 232; Girginer, 2004: 63). Çukurova, Seyhan ve Ceyhan Nehirleri ile Berdan (Tarsus) Çayı'nın getirdiği alüvyonlardan oluşmuştur.

Düzlük bölümdeki en yoğun köy yerleşiminin, Anti-Toroslar üzerindeki (Binboğa Dağı) Pınarbaşı'ndan doğan ve Yumurtalık'taki Hurma Boğazı'nda denize ulaşan, Ceyhan Nehri yatağı boyunca kuruldukları görülmektedir (Ünal-Girginer, 2007: 25; Özdemir, 2008: 11; Ürgenç, 2012: 47). İlk başta muhteşem bir genişliğe sahip olan ihtiyar nehrin suları, sonraki dönemlerde yavaş yavaş çekilmiş ve defalarca yatak değiştirmiştir. Bu suyolları çevresinde, alüvyon birikiminin artmasına paralel olarak, ova seviyesinin yükselmesi, birçok yerleşme yerinin toprak altında kalmasına da sebep olmuştur. Alüvyon toprak, ekilip biçilebilir verimli tarlalar olarak tahıl ekimine elverişlidir (Özdemir, 2007: 25-26; Özdemir, 2008: 16). Bölgenin diğer önemli akarsuları Göksu (Kalykadnos) ve Seyhan (Saros) Nehirleri'nin akış uzantısı, çoğunlukla dağlık olduğundan, üretimi köy yerleşimi açısından, daha az avantajlı olduğu gözlemlenir. Bölgenin batısında bulunan Berdan (Kydnos) Nehri de üretimi yerleşimler açısından zengin bir bölgedir. Çukurova'nın Prehistorik yerleşimlerinin toplu olarak incelendiği bu çalışmada, araştırmacılara kolaylık sağlamak öncelikli hedefimizdir. Bu doğrultuda kazı ve yüzey araştırması yapılan

yerleşimlerin, önce hangi çağa tarihlendiğinden bahsedilecek, daha sonra tablo ve grafiklerle gösterileceklerdir.

1. Prehistorik Zamanlarda Çukurova'da Üretimin Başlaması

Daha önce de belirtildiği gibi ilk üretimi köy yerleşmeleri Neolitik çağda başlar. Üretim denildiğinde akla gelen ilk şekil toprağa dayalı tarımsal faaliyetler ve hayvanların evcilleştirilmesiyle gelişen hayvancılıktır. Neolitik çağda Çukurova'da, araştırmalar ve kazılardan öğrenildiğine göre, en eski çağlardan bugüne arpa ve buğday tarımı yapılmaktadır. Ceyhan-Tatarlı Höyük (Girginer: 2008, 15-17), Tarsus-Gözlükule (Özyar: 2005, 87vd.; Girginer: 2000, 81), Mersin-Yumuktepe (Caneva-Köroğlu: 2008, 157), Kadirli-Domuztepe (Çambel-Özdoğan: 1985, 260) en eskiler olarak dikkat çeker. Ayrıca Çukurova'nın neresine bir kazma vursanız, toprak altından muhakkak üretim ile ilgili değirmen taşları, öğütme taşları ve aletleri çıkmaktadır (Başoğlu: 2008, 3, 6; Kaplan-Bedir: 2017, 282).

Yumuktepe'de Neolitik tabanlardan alınan toprakların içinde tespit edilen 30 farklı kömürleşmiş bitki türü arasında birkaç tarım bitkisine de rastlanmıştır. Mesela; tahıllardan buğday ve arpa, baklagillerden mercimek ve bezelye erken tabakalardan çıkarılmıştır. Nohut ve üzüm ise Kalkolitik Çağ'da bu gruba eklenmiştir (Caneva-Köroğlu: 2008, 156). Elde edilen kömürleşmiş çekirdeklerle zeytin (Durugönül: 2004, 28), incir ve bademin Neolitik Çağ'dan itibaren Yumuktepe insanların besinleri arasında olduğu belirlenmiştir.

Çukurova'da üretimin endüstriyel kolu olan çanak çömlek yapımının da yaygın olduğu belirlenmiştir. Çukurova alüvyon birikiminden meydana gelen bir delta ovası olduğundan dolayı, toprağın yapısı seramik üretimine çok uygundur. Alüvyon topraklar taban arazileri ve nehir terasları üzerinde yer alırlar. Kum, kil ve çakıl bileşenlerine değişik oranlarda sahiptirler. Bünyeleri çoğunlukla kil, bazen kumdur. Kireççe zengindirler. Derinlikleri fazladır. Renkleri koyu kırmızımsı kahve, koyu sarımsı kahve arasındadır (Özdemir 2008: 5-6). Genelde alüvyon topraklar içlerinde fazlaca kil buldukları için, seramik yapımında kullanılan bir malzemedir. Bölgedeki çok fazla seramik kalıntısı bunun ispatıdır (Özdemir 2008: 7; Kaplan-Bedir: 2017, 286.)

2. Prehistorik Zamanlarda Çukurova (Düzlük Bölüm)'daki Yerleşimler

Çukurova, yer şekilleri açısından genelde düzlük ve verimli bir ova olmasından dolayı, üretimi köylerin kurulmaya başlandığı Neolitik çağdan itibaren yerleşimlere rastlanmaktadır. Taşucu'ndaki Sırtlanini Mağrası gibi, düzlük bölümün batısında, bölgeye en yakın, dağlık bölüm içinde yer alan mağralarda Paleolitik ve Mezolitik buluntulara rastlamak daha muhtemeldir. Taşucu'ndaki Sırtlanini Mağrası'nın, Çukurova'daki Paleolitik çağa tarihlendiği ve ilk insan yerleşimi olduğu tespit edilmiştir (Kökten, 1958: 10-16; Ünal-Girginer, 2007: 109; [www.tayproject.org/Magara.fm\\$Retrieve?MagaraNo=2358&html=cave...t](http://www.tayproject.org/Magara.fm$Retrieve?MagaraNo=2358&html=cave...t)).

Bu çalışmada yerleşimlerin, tarihlendiği çağlara ve bulunduğu bölgelere göre en batıdan doğuya doğru incelenerek aynı doğrultuda tablosu yapılmıştır. Daha sonra da belirtilen verilere göre Grafik 1'de yerleşimlerin tarihlendiği çağlara göre ve Grafik 2'de de yerleşimlerin bulunduğu bölgelere göre grafikleri yapılmıştır.

A. Neolitik Çağ Yerleşimleri: Çukurova'da, en batıdan doğuya doğru; Mersin Yumuktepe (Garstang, 1937: 52-68; Sevin, 2003: 57-58; Caneva-Köroğlu, 2011; Caneva, 2012), Tarsus Gözlükule (Özyar, 2005: 87-88; Girginer, 2000: 71vd.; Ramsay, 2000: 9-10), Mersin'den Erdemli-İskenderun arasında yüzey araştırmaları yoluyla incelenen Tırmıl (Kurt, 2006: 60; Ünal-Girginer, 2007: 528), Şamsı (Ünal-Girginer, 2007: 517), Tömük (Kurt, 2006: 61; Ünal-Girginer, 2007: 528), Kabarsa (Kurt, 2006: 60; Ünal-Girginer, 2007: 465) ve Çavuşlu (Kurt, 2006: 60; Ünal-Girginer, 2007: 438) höyükleri üzerinde Neolitik Dönem'e tarihlenen seramikler bulunmuştur (Ünal-Girginer, 2007: 51, 111). Bunlardan başka, Mersin Viranşehir'de Soli Höyük

(Yağcı, 2006: 33-43), Osmaniye Domuztepe (Çambel- Özdoğan, 1985: 259; Çambel, 1987: 329), Ceyhan Tatarlı Höyük (Seton Williams, 1954: 128-129, 170), İskenderun sahası içinde Kinet Höyük (Gates, 1994; 193 vd; Gates, 2004: 405 vd.) ve ayrıca İskenderun'da (Kuzucular, 2012) da Neolitik Çağa ait bulgulara ulaşılmıştır. Buralardaki yerleşim kesintisiz olarak çağlar boyu sürmüştür. Ayrıca Osmaniye-Cevdetiye yakınlarındaki Kastabala=Hyeropolis antik kenti de Geç Neolitik-Erken Kalkolitik çağa tarihlenmekte olup, M.S. 13. yy a kadar yerleşim mevcuttur (Zeyrek, 2011: 96 vd.) (Tablo 1).

B. Kalkolitik Çağ Yerleşimleri: Arkeolojik buluntulara göre, Çukurova'nın doğusundaki düzlük bölüm, Anadolu'da, Kalkolitik Dönem'de yerleşimlerin yoğunlaştığı en önemli yerler arasındadır (Harmankaya-Tanıdı, 1998). Yine batıdan doğuya doğru ilerlersek, Silifke Kalesi'nde, 1930 ve 1950'li yıllardaki yüzey araştırmaları sırasında rastlanan, Orta Kalkolitik Çağa tarihlendirilen, kırmızı ve deve tüyü rengi seramikler ele geçirilmiştir. Ayrıca Geç Kalkolitik döneme tarihlenen seramikler de bulunmuştur (Kurt, 2006, s.63). Bundan dolayı Silifke'nin ilk yerleşimi Kalkolitik Çağ'a tarihlenmektedir. Adana'nın doğusundaki İncirlik Höyük Kalkolitik Çağ (Ünal-Girginer, 2007, s. 463; Salman, 2008, s. 46) ve devamı, Adana İli Kozan İlçesi'nin 12 km güneyinde yer alan Alapınar Höyük (Ünal-Girginer, 2007, s. 419; Özdemir, 2008, s. 29), Faydalı Köyü sınırlarında kalan Çukur Köprü Höyük (Ünal-Girginer, 2007, s. 440; Özdemir, 2008, s. 30), İdem Köyü'nde yer alan Tırmıl Höyük (Ünal-Girginer, 2007, s. 528; Özdemir, 2008, s. 31) üzerinde Kalkolitik Dönem'e ait seramikler ve Hamam Köyü hudutlarında kalan Tılan Höyük üzerinde de yine Kalkolitik Dönem'e ait bulgular ele geçmiştir (Ünal-Girginer, 2007, s. 528; Özdemir, 2008, s. 32). Bunların yanı sıra Kozan'da Ferhatlı (Sayar, 1996, s.58-59) Kalkolitik Çağ ve devamı, Ceyhan Hacılar Höyük Kalkolitik Çağ (Garstang, 1937a: s. 210-211; Seton Williams, 1954, s.128 vd. ; Girginer, 2007, s.174) ve devamı, Ceyhan Yarımhöyük Kalkolitik Çağ (Seton- Williams, 1954, s. 147; Girginer, 2007, s. 174; Özdemir, 2008, s.18) ve devamı, Ceyhan Adatepe II (Balağıl Höyüğü) (Seton- Williams, 1954, s.147; Girginer, 2007, s.174; Özdemir, 2008, s.19) Seton Williams'a göre; Eski Tunç Çağı hariç, Kalkolitik Çağ'dan Bizans Dönemi'ne kadar kesintisiz yerleşim mevcut (Seton- Williams, 1954, s.147; Girginer, 2007, s.174; Özdemir, 2008, s.20), Ceyhan Bakırlı-Çiftlik Höyük, İkiz Höyük Kalkolitik Çağ ve devamı (Girginer, 2007, s.178), Ceyhan Mercin Bozhöyük Kalkolitik Çağ ve devamı (Girginer, 2007, s.179; Salman, 2008, s.163), Ceyhan Hikmet Höyük-Ertekinbey Höyüğü Kalkolitik Çağ ve devamı (Girginer, 2007, s.181; Ünal-Girginer, 2007, s. 492; Salman, 2008, s.154), Ceyhan Yarımhöyük-Ömer Ağa Höyüğü Kalkolitik Çağ ve devamı (Seton-Williams, 1954, no. 35; Özdemir, 2008, s. 23), Ceyhan Çakmaktepe Höyük Kalkolitik Çağ ve devamı (Seton-Williams, 1954, no. 35; Özdemir, 2008, s.23), Ceyhan Pasgüden Höyük Kalkolitik Çağ ve devamı (Girginer, 2007, s.181; Salman, 2008, s.140), Ceyhan Köselir Höyük Kalkolitik Çağ ve devamı (Demir, 2002, s.90), Ceyhan Bozhöyük I Kalkolitik Çağ ve devamı (Girginer, 2007, s. 173) yerleşimler olarak tespit edilmiştir (Tablo 1).

C. Eski Tunç Çağı Yerleşimleri: Bölgenin kalabalıklaşmaya başladığı Kalkolitik Çağ'da ve devamında, ayrıca Eski Tunç Çağı'nda, yine yukardaki sayılan yerleşimler mevcut olup, bunlara ek olarak; Adana'nın batısındaki Kestel Höyük ve Dikili Höyük Eski Tunç Çağı ve devamı (Ünal-Girginer, 2007, s.464; Salman, 2008, s.32-33), Adana'nın kuzeydoğusundaki Buruk Höyük (Salman, 2008, s.40), Eski Tunç Çağı ve devamı, Ceyhan Yalaközü-Sarı Höyük Eski Tunç Çağı ve devamı (Girginer, 2008, s.387), ayrıca Misis=Mopsuestia Eski Tunç Çağı ve devamı (Sayar, 1999a, s.202) yine Ceyhan'da Sirkeli Höyük Eski Tunç Çağı ve devamı, İsilir (İsalı) Höyük Eski Tunç Çağı ve devamı (Demir, 2002, s.81-82), olarak tespit edilen yerleşimlerdir. Ayrıca Eski Tunç Çağı'ndan itibaren yerleşim gören, Roma Döneminde en parlak zamanını yaşayan Çukurova'nın en büyük kentlerinden Anavarza da (Uygur, 2005, s.39-40; Ünal-Girginer, 2007, s.419-420; Novak, vd., 2008, s.298) bu gruba girer (Tablo 1).

D. Diğer Yerleşimler: Zeytinbeli - Yumurtalık yolunun doğusunda bulunan Kameroğlu Höyük'te de Tunç Çağı yerleşimine rastlanmıştır (Ünal-Girginer, 2007, s.464; Salman, 2008, s. 522). Düğünyardı Tepesi 2 Höyük Orta Tunç Çağı ve devamı (Demir, 2002, s.78-79), Ceyhan Zincirli

Höyük Orta Tunç Çağı ve devamı (Demir, 2002, s.89-90) yerleşimler oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca Osmaniye Sumbas ilçesinin, Esenli – Bağdaş yolunun 15 km. güney doğu yönünde asfalt yoldan 4.5 km içeride, kayalıkta kurulu bulunan Kalkan Kalesi'nde de prehistorik yapı kalıntıları bulunmuştur (Alkım, 1959, s. 79 vd, Map 3). Bundan başka, Kürt Osman Çiftlik Höyük'te bulunan seramiklerden anlaşıldığı gibi, buranın Demir Çağı ve devamı (Demir, 2002, s.71-72) olduğu tespit edilmiştir (Tablo 1).

SONUÇ

Çukurova'nın düzlük bölümü olarak bilinen bölgede - bir kısım Tarihçilere göre, en batı sınır olarak kabul edilen-, Taşucu mevkiindeki Sırtlanini Mağarası, ilk insan yaşamına ait bulgulara sahiptir. Sırtlanini Mağarası Paleolitik Çağ yerleşimi olup, sonrasında yerleşimler, üretimin başlama ve gelişme aşamasındaki Neolitik Çağ ve devamındaki Kalkolitik Çağ'da, kalabalıklaşma ivmesi kazanmıştır (Grafik 1). Çalışmamızdaki, kazılar ve yüzey araştırmaları sonucunda, höyüklerde bulunan seramiklerin incelenmesiyle keşfedilen, prehistorik köylerin yoğunlaştığı alan, genelde bölgedeki büyük akarsuların çevresi ve bu akarsulara bağlanan dereler ve çayların yakınlarıdır. Çünkü üretim, toprak, su ve iklimin elverişli olduğu alanlarda gelişir (Grafik 1). Özellikle de Ceyhan Nehri kıyısı prehistorik yerleşimler açısından oldukça kalabalıktır(Grafik 2). Çukurova, jeolojik zamanlardan bu yana, defalarca yatak değiştiren, dereleri ve çayları ile bölgeyi alüvyon zengini yapan nehirleri, iklimi ve yer şekilleri sayesinde, ürün zenginliği açısından dünyanın en özellikli bölgelerinin başında gelir. Üretimci köylerden, zaman içinde büyüyüp gelişerek önemli kentlere dönüşenler olduğu gibi- ki Misis, Anavarza, Kastabala=Hiyeropolis ve Gözlükule (Tarsus), daha sonraki büyük kentlere üretim ve ticari destek sağlayan küçük yerleşimler şeklinde, varlığını koruyanlar da olmuştur. Bölgede, ilk yerleşimlerden itibaren tarihin her çağında artan ve önemini arttıran medeniyetler kurulmuş veya bölge dışı medeniyetlerin hakim olduğu dönemler yaşanmıştır. Bölgede kapsamlı araştırmaların yaygınlaşması ile Prehistorik yapı kalıntılarında daha fazla yerleşimde rastlama ihtimali yüksektir.

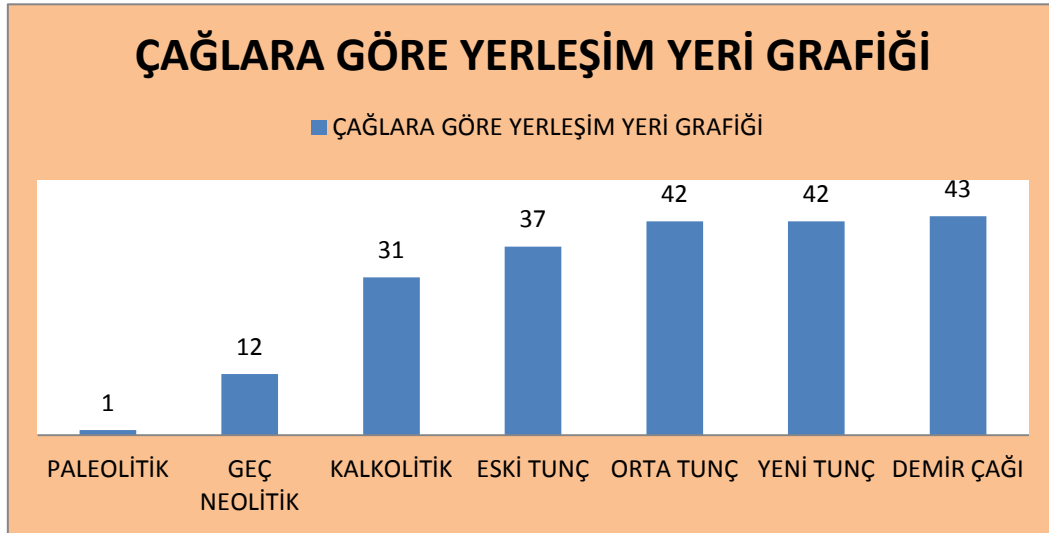
Tablo 1. Yerleşim Yerleri Tablosu

Adı	Mevkii Yeri	Tarihlendiği Zaman						İlk Ziyaret Eden	
		Paleolitik	Geç neolitik	Kalkolitik	Tunç				Demir
					E	O	Y		
SIRTLANİNİ	TAŞUCU	X						1956 İ. K. Kökten	
SİLİFKE HÖYÜK	SİLİFKE KALESİ			X	X	X	X	1930 ve 1950 yüzey araştırmaları	
YUMUK TEPE	MERSİN		X	X	X	X	X	J. Garstang 1937- 1947	
GÖZLÜ KULE	TARSUS		X	X	X	X	X	1853-1854 V. Langlois; H. Goldman 1934.	
TARMİL	ERDEMLİ		X	X	X	X	X	1951 J.Mellaart	
ŞAMSI	ERDEMLİ		X	X	X	X	X	1951 J.Mellaart	
TÖMÜK	ERDEMLİ		X	X	X	X	X	1951 J.Mellaart	
KABARSA	MERSİN		X	X	X	X	X	1951 M.V. M.V. Seton-Williams	
ÇAVUŞLU	MERSİN							B. Brown; 1936 Garstang.	
SOLİ	VİRAN ŞEHİR MERSİN		X	X	X	X	X	1940 K. Bittel	
TATARLI	CEYHAN		X	X	X	X	X	1951 M.V.	

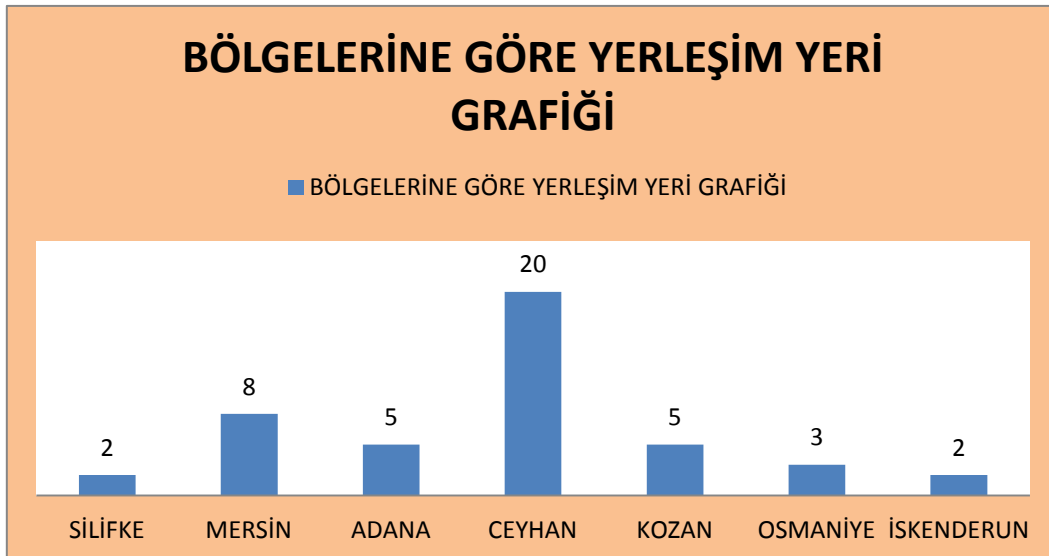
									Seton-Williams
DOMUZTEPE	OSMANİYE		X	X	X	X	X	X	1947-1952 İst.Ün.
KİNET HÖYÜK	İSKENDERUN		X	X	X	X	X	X	Kazı 1992 M.H.Gates
İSKENDERUN MERKEZ	İSKENDERUN		X	X	X	X	X	X	Mc Evan
İNCİRLİK	ADANA			X	X	X	X	X	
ALAPINAR	KOZAN			X	X	X	X	X	2005 K.S. Girginer
ÇUKURKÖPRÜ HÖYÜK	KOZAN			X	X	X	X	X	2005 K.S. Girginer
TIRMİL	KOZAN			X	X	X	X	X	2003 K. S. Girginer
FERHATLI	KOZAN			X	X	X	X	X	
HACILAR	CEYHAN			X	X	X	X	X	1930 Von der Osten
YARIM- HÖYÜK	CEYHAN			X	X	X	X	X	1930 Von der Osten
ADATEPE II -BELAĞIL	CEYHAN			X	-	X	X	X	1954 M.V. Seton- Williams
BAKIRLI- ÇİFTLİK HÖYÜK	CEYHAN			X	X	X	X	X	2005 K.S.Girginer
İKİZHÖYÜK	CEYHAN			X	X	X	X	X	2005 K.S.Girginer
BOZHÖYÜK I	CEYHAN			X	X	X	X	X	1954 M.V.Seton- Williams
ÇAKMAKTEPE	CEYHAN			X	X	X	X	X	1954 M.V.Seton- Williams
MERCİN- BOZHÖYÜK	CEYHAN			X	X	X	X	X	1954 M.V.Seton- Williams
HİKMET HÖYÜK- ERTEKİN- BEY	CEYHAN			X	X	X	X	X	2005 K.S.Girginer
KÖSELER	CEYHAN			X	X	X	X	X	1954 M.V. Seton- Williams
İSİLİ (İsalı=Eseli)	CEYHAN				X	X	X	X	1954 M.V. Seton- Williams
DÜĞÜNYURDU TEPESİ 2 HÖYÜK	CEYHAN					X	X	X	1954 M.V. Seton- Williams
PASGÜDEN	CEYHAN			X	X	X	X	X	1954 M.V. Seton- Williams
KESTEL	ADANA				X	X	X	X	
DİKİLİ	ADANA				X	X	X	X	
BURUK	ADANA				X	X	X	X	
YALAKÖZÜ- SARI HÖYÜK	CEYHAN				X	X	X	X	1954 M.V. Seton- Williams
ZİNCİRLİ	CEYHAN				-	X	X	X	1951 M.V. Seton- Williams
MİSİS	CEYHAN				X	X	X	X	1956-1959

									H.Th. Bossert
SİRKE Lİ	CEYHAN				X	X	X	X	1936 J.Garstang,J.Watcher, M.V. Seton-Williams
KASTABALA=HİYA ROPOLİS	OSMANİYE	X	X	X	X	X	X	1875 E.J.Davis	
ANAVARZA	KOZAN					X	X	1836 C.Texier	
KAMEROĞ-LU HÖYÜK	YUMURTALIK				X	X	X		
KALKAN KALESİ	SUMBAS- OSMANİYE					X	X	1959 U.Bahadır Alkım	
KÜRT OSMAN ÇİFTLİK HÖYÜK	CEYHAN							X 1951 M.V. Seton - Williams	

Grafik 1.

Grafik 2.

KAYNAKÇA

- ALKIM, U.B. (1959a)."Güney-batı: Antitoros Bölgesinde Eski Bir Yol Şebekesi", *Belleten XXIII/89*,59-73.
- ALTAY, M. H., Adım Adım Çukurova, Adana, 1965.
- BELL, 1906; www.gerty.ncl.ac.uk/photos_in_album
- BOOSERT, H. Th. (1958). "Misis", *AfO* 18, 461-463.
- Caneva, I., Köroğlu, G.(2008)." Excavations at Mersin Yumuktepe Höyüğüün 2007" Kazı Sonuçları Toplantısı, XXX.3/151-163
- CANEVA, I., KÖROĞLU, G. (2011). "Yumuktepe Höyüğü 2010", *AKMED 2011/9*.
- CANEVA, I. (2012). "Yumuktepe: 2011 Kazıları", *ANMED (Ayrı Basım)/9*.
- ÇAMBEL, H., ÖZDOĞAN, M. (1985). "1983 Yılı Domuztepe Çalınmaları", *VI. KST*, 259-272.
- ÇAMBEL, H. (1987). "Karatepe-Aslantaş ve Domuztepe 1985 yılı Çalışmaları", *VIII. KSTI*, 329-343.
- DEMİR, F. (2002). "Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemini Kullanarak Ceyhan Ovasında Test Alanlarında Höyüklerin İnelenmesi", Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- DURUGÖNÜL, S. (2004). "Krallar, Rahipler ve Korsanlar, Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar Eskiçağda Mersin Bölgesi" *Sırtı Dağ Yüzü Deniz: Mersin, YKY*, 27-51, İstanbul.
- ENER, K. *Tarih Boyunca Adana Ovası (Çukurova'ya) Bir Bakış*, Adana, 1990.
- GARSTANG, J. (1937). "Explorations in Cilicia: The Neilson Expedition, Preliminary Reports", *Annals of Archaeology and Antropology XXIV/1-2*,52-68.
- GARSTANG, J. (1947)."Mersin Kazısı", *Halil Ethem Hatıra Kitabı*, Ankara, c. 1.,1-4.
- GATES, M. H. (1994). "1992 Excavations at Kinet Höyük (Dörtyol/Hatay)", *XV KST I*, 193-200.
- GATES, M. H. (2004). "2002 Season at Kinet Höyük (Yeşil-Dörtyol Hatay)", *25. Kazı Sonuçları Toplantısı 1.c.*, 405-417, Ankara.
- GİRGİNER, K.S.(2000). "Tepebağ Höyük (Adaniia) Kizzuwatna Ülkesinin Başkenti miydi?" Efsaneden Tarihe Tarihten Bugüne Adana: Köprübaşı, İstanbul. 70-85.
- GİRGİNER, K.S. (2001). "Çukurova'nın 40 000 yıl önceki ilk sakinlerinin oturduğu Mağara Foseptik Olarak Kullanılıyor Taşucu-Sırtlanini Mağarası Can Çekişiyor", *İdol* 9,54.
- GİRGİNER, K. S. (2003). "2002 Kizzuwatna Araştırmaları I", *Haberler* 15, 18-20.
- GİRGİNER, K.S. (2004). "2002 Yılı Adana İli ve Çevresi Yüzey Araştırmaları (Tufanbeyli) ve Kizzuwatna Araştırmaları I", *Araştırma Sonuçları Toplantısı 21/I*, 311-324.
- GİRGİNER, K.S. (2007). "2005 Yılı Adana (Ceyhan) ve Kayseri (Develi) Yüzey Araştırmaları" *Araştırma Sonuçları Toplantısı 24/2*, 173-196.
- GİRGİNER, K. S. (2008). "2006 Yılı Kapadokya ve Çukurova Yüzey Araştırmaları: Kayseri (Yahyalı) ve Adana (Ceyhan II)", *Araştırma Sonuçları Toplantısı 25/2*, 379-402.
- GOUGH, M. R. E. (1954). "A Temple and Church at Cilicia", *Anatolian Studies IV*/49-64.
- HARMANKAYA, S.- TANINDI, O. (1998). *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri 3 (TAY)*, Kalkolitik, İstanbul.
- HILD, F.-HELLENKEMPER, H. (1990). Kilikien und Isaurien, *Tabula Imperii Byzantini 5, Denkschriften der österreichischen Akademie der Wissenschaften in Wien, philos.-hist. Kl. (Vienne, Austr.)* 215, Wien.
- HROUDA, B. (1998). "Ergebnisse der Ausgrabung auf dem Sirkeli Höyük Herbst 1996", *XIX. KST I*, 467-482.
- KAPLAN, A.-BEDİR,F. (2017)." Antik Çağda Kılıkia Pedias'ta (Çukurova) Üretim, Üretim Motiflerinin Yönlendirdiği Sosyolojik,Kültürel Gelişim" *ASOS JOURNAL*,v/45, 276-292.
- KINAL, F., *Eski Anadolu Tarihi*, Ankara, 1987.

- KÖKTEN, İ. K. (1958). "Tarsus-Antalya Arası Sahil Şeriti Üzerinde ve Antalya Bölgesinde Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları Hakkında", *Türk Arkeoloji Dergisi*, VIII-2, 10-16.
- KURT, Mehmet, (2006). *Eskiçağ'da Göksu (Kalykadnos) Havzası*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- KUZUCULAR, Ş. (2012). "Antik Kentler-İskenderun", *Edebiyat ve Sanat Akademisi*, Hatay.
- LUCKENBILL, D. D., *Ancient Recordsof Assyria and Babylonia*, Vol 2, Chicago, 1968.
- NOVAK, M., KOZAL, E., KUMMEL, C., AHRENS, A. LAUBE, I. (2008). "2006-2007 Yıllarında Sirkeli Höyük'te (Adana-Ceyhan) Yapılan Türk-Alman Kazıları", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, XXX.3/297-311.
- ÖZDEMİR, H. F.(2007). "Demir Çağı: Başlangıcı ve Başlatanları, Anadolu'ya Etkileri Üzerine" *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, 501-518
- ÖZDEMİR, H. F.(2008). *Yukarı Ova(Ceyhan Ovası) Hellenistik Dönem Seramiği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- ÖZYAR, A. (2005). "Tarsos-Gozlükule 2003 Yıl Disiplinler Arası Araştırmalar", *22. AST* 2, 87- 92.
- RAMSAY,W.M. (2000). *Tarsos. Aziz Pavlus'un Kenti*. (Çev. Levent Zoroğlu), Ankara.
- SALMAN, İ., (2007). *Adana İlçeler Kültür Envanteri I*. Ulusoy Ofset, Adana.
- SALMAN, İ., (2008). *Adana İlçeler Kültür Envanteri II*. Ulusoy Ofset, Adana.
- SAYAR, M. H. (1996), "Çukurova'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları, 1994", *Araştırma Sonuçları Toplantısı XIII/1*, 55-75.
- SAYAR, M. H. (1999a), "Antik Çukurova'da Şehirleşme", *Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, XII/I, 193-216.
- SETON-WILLIAMS, M. V., (1954). "Cilician Survey", *Anatolian Studies IV*, 121-174.
- SEVİN,V., *Anadolu Arkeolojisi*, Der Yay., 2003.
- TEXIER, C., *Küçük Asya*, Ankara, 2002.
- UYGUR, H., Adana "Tarihi ve Turistik Yerleri ve Kentsel Dokusuyla Çukurova'nın Merkezi", Adana, 2005.
- ÜNAL, A. Girginer,K. S. (2007). *KİLİKYA-ÇUKUROVA İlkçağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Çukurova'da Tarihi Coğrafya*, *Tarih ve Arkeoloji*, İstanbul.
- ÜRGENÇ, O. *Çukurova Doğa ve Tarih*, Adana, 2012.
- YAĞCI, R. (2006). "Soli/Pompeipolis Antik Liman Kenti 2004 yılı Kazıları", *27. Kazı SonuçlarıToplantısı 2. Cilt*, Ankara, 33-43.
- ZEYREK, H. T. (2011)." Kastabala-Hierapolis Kazısı 2009-2010" *AKMED*. 2011/9.
- www. DAI (Deutsches Archaologisches Institut), Anazarbos 10.11.2011
- www.tayproject.org/TAYages. fm\$Retrieve? CagNo=1123..t. .02.04.2012
- www.tayproject.org/Magara.fm\$Retrieve?MagaraNo=2358&html=cave...t 02.04.2012